

MAŁGORZATA WIELEK-KONOPKA

Biblioteka Jagiellońska

e-mail: malgorzata.wielek-konopka@uj.edu.pl

DEPOZYTY CYFROWE Z PRYWATNYCH KOLEKCJI JAKO SPOSÓB WZBOGACANIA ZASOBÓW BIBLIOTEK CYFROWYCH I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Małgorzata Wielek-Konopka jest absolwentką Wydziału Polonistyki oraz Studiów Podyplomowych Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracuje w Oddziale Komputeryzacji Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie pełni funkcję bibliotekarza systemowego. Jest pomysłodawcą projektu, w wyniku którego powstał pierwszy depozyt cyfrowy w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. Zajmuje się zagadnieniami dotyczącymi zintegrowanych systemów bibliotecznych, a także problematyką bibliotek cyfrowych i digitalizacji zbiorów specjalnych. Interesuje ją również tematyka związana z wytwarzaniem i opracowaniem źródeł informacji, metodami skutecznego wyszukiwania informacji oraz technologiami informatycznymi wspomagającymi dostęp do informacji. Wybrane publikacje: Przyszłość książki i mediów elektronicznych w świetle dotychczasowych badań (współaut.). W: *Biuletyn Biblioteki*

Jagiellońskiej 2004, R. 54, s. 109-118; Bibliotekarz i wydawca. Współtwórcy informacji o książce w trosce o szybki dostęp do publikacji (współaut.). W: *Rola katalogu centralnego NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce* (Warszawa 2010, s. 85-116).

SŁOWA KLUCZOWE: Depozyty cyfrowe. Zbiory prywatne. Źródła pozyskiwania zasobów cyfrowych. Digitalizacja. Ochrona dziedzictwa kulturowego. Polska.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na potrzebę włączania do kolekcji bibliotek cyfrowych zdigitalizowanych prywatnych zbiorów bibliofilskich oraz ocena udziału tego rodzaju materiałów w zasobach polskich bibliotek cyfrowych. **Metody badań** – Na podstawie przeglądu materiałów informacyjnych opublikowanych na stronach internetowych bibliotek cyfrowych, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Narodowego Instytutu Audiowizualnego oraz miejskich portali informacyjnych, prasy lokalnej publikowanej w Internecie itp. podjęto próbę oceny stopnia zainteresowania digitalizacją prywatnych kolekcji bibliofilskich wśród twórców bibliotek cyfrowych. Udział cyfrowych depozytów prywatnych kolekcji bibliofilskich w polskich bibliotekach cyfrowych zanalizowano na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego w lutym 2012 r. wśród bibliotek zrzeszonych w Federacji Bibliotek Cyfrowych. Badania obejmowały ocenę liczby zasobów cyfrowych pozyskanych ze zbiorów prywatnych, rodzaju zasobów uzyskanych z tego źródła oraz zasad współpracy z prywatnymi właścicielami. **Wyniki** – Stwierdzono, że obiekty znajdujące się w większości bibliotek cyfrowych to w przeważającej mierze zabytkowe i współczesne materiały biblioteczne, natomiast zbiory prywatne praktycznie wykluczone są z listy źródeł, z których pozyskiwane są zasoby cyfrowe. Dotyczy to zwłaszcza uczelnianych bibliotek cyfrowych funkcjonujących w oparciu o biblioteki tradycyjne czy cyfrowych repozytoriów związanych z różnymi instytucjami. Zbiory prywatne stanowią bardzo znikomą część opublikowanych w tych bibliotekach materiałów. Największą ilość zbiorów prywatnych zeskanowała dotąd Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa – ok. 3 tys. publikacji (2% wszystkich zbiorów). Inaczej wygląda sytuacja w bibliotekach cyfrowych ukierunkowanych na specyficz-

ne księgozbiory, gromadzących regionalia, materiały dotyczące określonej dziedziny wiedzy, grupy kulturowej, instytucji, osoby, itd., takich jak np.: Biblioteka Multimedialna Ośrodka „Brama Grodzka” – Teatr NN, Wirtualne Archiwum Polskich Ormian czy Ziemiańska Biblioteka Cyfrowa zawierająca głównie elektroniczne reprodukcje czasopisma *Wiadomości Ziemiańskie*, której 100% zasobów (ok. 2 tys. skanów) pochodzi z prywatnych kolekcji. Dla tych bibliotek kolekcje bibliofilskie są bardzo istotnym źródłem pozyskiwania zbiorów, dlatego czynią one starania o ich pozyskanie. **Wnioski** – Nie ma w polskich bibliotekach cyfrowych zwyczaju tworzenia depozytów cyfrowych bez równoczesnego gromadzenia oryginałów. Tymczasem pozyskiwanie kolekcji bibliofilskich to znakomity sposób zarówno wzbogacania bibliotek cyfrowych o niezwykle cenne, nierzadko unikatowe druki, jak również zabezpieczenia dzieł stanowiących dziedzictwo kulturowe.

TEMPO ROZWOJU I ZAWARTOŚĆ POLSKICH BIBLIOTEK CYFROWYCH

Digitalizacja zasobów bibliotecznych ma w Polsce historię niezbyt długą, ale imponującą. Pierwsze próby cyfryzacji dokumentów bibliotecznych w Polsce przypadają na lata 90. XX w. W 1995 r. Biblioteka Jagiellońska, jako pierwsza w kraju, przy udziale firmy komercyjnej, zeskanowała i zapisała na płytach CD dzieło Mikołaja Kopernika *De Revolutionibus*. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Toruniu, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (1998), Biblioteka Główna AGH w Krakowie (1999) oraz Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (2001) to kolejne ośrodki, które należy uznać za pionierów przyszłego rozwoju bibliotek cyfrowych ze względu na to, że jako pierwsze podjęły się organizowania profesjonalnych pracowni do digitalizacji zbiorów (*Digitalizacja zbiorów...*, bd.).

Wraz z upływem czasu digitalizacja w polskich bibliotekach nabierała coraz większego rozpędu. Według analizy przeprowadzonej w listopadzie 2003 r. przez Bibliotekę Narodową łączna liczba obiektów cyfrowych w polskich bibliotekach wynosiła ok. 10 tys. (Kowalska, 2006). Na początku września 2009 r. całkowity zasób wirtualnych bibliotek liczył ok. 300 tys. obiektów (Roźniakowska-Kłosińska, 2009), natomiast aktualizacja danych z Federacji Bibliotek Cyfrowych zakończona 8 lutego 2012 r. wykazała, że obecnie w serwisie Europeana obejrzeć można 1 097 225 obiektów udostępnionych przez polskie instytucje kultury i naukowe za pośrednictwem FBC oraz niezależnie od niej (Werla, 2012). W ciągu dekady polskie biblioteki cyfrowe powiększyły swoje zasoby o ponad milion nowych obiektów.

Szybkie tempo digitalizacji zbiorów bibliotecznych wynika m.in. z możliwości pozyskiwania środków finansowych na realizację wielu projektów, które mają na celu łatwy dostęp do informacji oraz ochronę zabytkowych obiektów. Przedsięwzięcia te finansowane są z budżetu państwa, z funduszy Unii Europejskiej, a także ze źródeł komercyjnych. Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa zawdzięcza swój intensywny rozwój decyzji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o dofinansowaniu projektu ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, Priorytet XI. „Kultura i Dziedzictwo Kulturowe” Działanie 11.1. „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym”. Gdy 19 lipca 2010 r. uruchomiono pilotażową wersję JBC, udostępniono w niej ponad 500 obiektów. W sierpniu 2012 r. liczba publikacji wynosiła już 150 155 (<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra>).

Zdecydowana większość rodzimych obiektów cyfrowych to zdigitalizowane materiały biblioteczne z minionych epok, które z różnych względów wymagają zabezpieczenia. Niektóre spośród nich są zbyt cenne, aby swobodnie i powszechnie je udostępniać, inne są zbyt zniszczone i należy je chronić przed dalszymi uszkodzeniami oraz zachować na innym nośniku na wypadek np. zupełnej degradacji kwaśnego papieru. Tworzenie kopii cyfrowych ma zatem na celu przede wszystkim ochronę dziedzictwa kulturowego należącego do Narodowego Zasobu Bibliotecznego, do którego zalicza się inkunabuły, rękopisy, starodruki, muzykalia, zbiory graficzne i kartograficzne, dokumenty życia społecznego, książki i czasopisma, mające wyjątkową wartość i znaczenie.

Materiały współczesne stanowią jedynie ok. 10% zasobu wszystkich bibliotek cyfrowych i znajdują się głównie na platformach cyfrowych bibliotek uczelni technicznych i medycznych, dla których dostęp do aktualnego stanu wiedzy jest sprawą zasadniczą. Jednak nawet w tych bibliotekach zbiory nowe stanowią tylko ok. 35% ogólnej liczby zasobów cyfrowych (Roźniakowska-Kłosińska, 2009). Jak powszechnie wiadomo, główną przeszkodą w publikowaniu cyfrowych kopii nowych książek są ograniczenia wynikające z zapisów *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (Ustawa, 1997) oraz niechęć autorów i wydawców do nieodpłatnego udostępniania swoich publikacji użytkownikom bibliotek cyfrowych, związana z obawą o duże straty finansowe. Informacja z zakresu nauk ścisłych dezaktualizuje się w przeciągu kilku lat. Wiele dziedzin nauki bez dostępu do bieżących informacji nie ma możliwości rozwoju, o konieczności zapewnienia np. lekarzom dostępu do wiedzy o najnowszych osiągnięciach medycyny nie trzeba nikogo przekonywać. Dlatego biblioteki specjalistyczne podejmują, wciąż nierówną, walkę o możliwość digitalizowania dla swoich użytkowników materiałów dydaktycznych, rozpraw naukowych (zwłaszcza pracowników swoich uczelni). Wsparciem dla tej działalności jest niewątpliwie naukowy ruch Open Access i wszelkie otwarte repozytoria.

Innym typem współczesnych materiałów dostępnych w postaci elektronicznej są, obok publikacji naukowych, utwory literackie. Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej (1999; <http://literat.ug.edu.pl/books.htm>), Skarbnica Literatury Polskiej (projekt niedostępny), Polska Biblioteka Internetowa (2002; <http://www.pbi.edu.pl/>)¹ to pierwsze biblioteki wirtualne, w których zaczęto gromadzić cyfrowe wersje utworów literackich stanowiących kanon literatury polskiej. Obecnie zadanie gromadzenia tego typu zbiorów przejęła przede wszystkim Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona (2006; <http://www.polona.pl/dlibra>). Interesującym przykładem repozytorium cyfrowego, które gromadzi teksty literackie w celach edukacyjnych jest biblioteka internetowa Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl/>), działająca od 2007 r. Projekt koordynowany przez Fundację Nowoczesna Polska ma za zadanie udostępnianie w postaci cyfrowej lektur szkolnych zalecanych do użytku przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Ideą projektu jest umożliwienie pełnego dostępu do lektur wszystkim uczniom bez względu na miejsce zamieszkania, bariery wynikające np. z niepeł-

¹ Polska Biblioteka Internetowa to projekt wielokrotnie krytykowany z powodu zbyt dużych kosztów, zwłaszcza w stosunku do jakości serwisu – m.in. wielu błędów, które pojawiły się w serwisie czy ograniczonych możliwości wyszukiwawczych. W 2008 r. PBI została przekazana Bibliotece Narodowej. Obecnie trwają prace nad poprawą jakości zbiorów cyfrowych (BN, 2012, s. 108).

nosprawności czy kłopotów finansowych rodziny. Reprodukcje cyfrowe zostały przygotowane przez Bibliotekę Narodową, Bibliotekę Elbląską oraz przez wolontariuszy w Społecznej Pracowni Digitalizacji Śląskiej Biblioteki Cyfrowej z egzemplarzy pochodzących ze zbiorów tych bibliotek. Autorzy serwisu nie ograniczyli się wyłącznie do publikowania treści utworów, ale przygotowali szereg dodatkowych narzędzi umożliwiających twórczą pracę z tekstem. W szkolnej bibliotece internetowej znalazła się również audioteka lektur szkolnych i materiały pomocnicze dla nauczycieli. Niestety, ograniczenia prawne powodują, że również w serwisach takich jak opisany powyżej, powstających wyłącznie w celach naukowych i edukacyjnych, mogą być umieszczane wyłącznie te książki, które należą do domeny publicznej.

ŹRÓDŁA POZYSKIWANIA ZASOBÓW CYFROWYCH. PRZEGLĄD PROJEKTÓW ZWIĄZANYCH Z DIGITALIZACJĄ REALIZOWANYCH W POLSCE

Przedstawione poniżej dane uzyskane zostały na podstawie sondażowej analizy źródeł, z których pochodzą obiekty digitalizowane w ramach projektów prowadzonych w Polsce w ciągu ostatnich kilku lat². Analizę tę przeprowadzono na podstawie przede wszystkim materiałów informacyjnych i publikacji dotyczących przedsięwzięć związanych z digitalizacją, które są dostępne na stronach internetowych polskich bibliotek cyfrowych, Narodowego Archiwum Cyfrowego (<http://www.nac.gov.pl/>), Narodowego Instytutu Audiowizualnego (<http://www.nina.gov.pl/>) oraz innych instytucji państwowych. Uwzględniono też projekty, o których informacje pozyskano z innych źródeł internetowych: prasy lokalnej, miejskich portali informacyjnych, forów dyskusyjnych czy blogów prowadzonych przez specjalistów. Przytoczono informacje tylko o tych inicjatywach, których celem była digitalizacja zbiorów prywatnych. Ze względu na powszechną znajomość tematu i łatwy dostęp do informacji zrezygnowano z opisywania projektów polegających na skanowaniu materiałów bibliotecznych – jak np. zabezpieczanie zbiorów Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, tworzenie repozytoriów cyfrowych obejmujących zbiory danego regionu, jak np. Małopolska Biblioteka Cyfrowa (<http://mbc.malopolska.pl/dlibra.html>), Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (<http://www.wbc.poznan.pl/dlibra>) i wiele innych.

O ile zawartość cyfrowych repozytoriów jest dość różnorodna, a rodzaj gromadzonych zbiorów zależy przede wszystkim od specyfiki biblioteki – instytucjonalna, dziedzinowa, regionalna – o tyle źródła pozyskiwania zasobów cyfrowych są nieco ograniczone. Obiekty znajdujące się w większości bibliotek cyfrowych, czy to kopie zabytkowych dokumentów, czy współczesne materiały dydaktyczne, w przeważającej mierze pochodzą ze zbiorów bibliotecznych. W przypadku bibliotek cyfrowych działających przy bibliotekach uczelnianych jest to główne, a nierzadko jedyne źródło pozyskiwania zbiorów, co jest sprawą zupełnie zrozumiałą. Podstawowym zadaniem tych instytucji jest zabezpieczenie i promowanie własnych zbiorów oraz udostępnianie materiałów potrzebnych studentom i pracownikom

² Najstarszy z opisywanych projektów był realizowany w 2006 r., realizacja większości przypada jednak na ostatnie 3 lata.

naukowym. Także wiele projektów finansowanych z funduszy ministerialnych czy unijnych, w wyniku których powstają odrębne repozytoria cyfrowe, funkcjonujące niezależnie od bibliotek tradycyjnych, takie jak np.: Polska Biblioteka Internetowa, Małopolska Biblioteka Cyfrowa, Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa „Pomerania” (<http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/dlibra>), Wolne Lektury itd., realizowane jest głównie w oparciu o zbiory biblioteczne. Zdarza się, że digitalizowane są również dokumenty znajdujące się w archiwach państwowych, kościelnych czy różnorodnych instytucjach, natomiast zbiory prywatne praktycznie wykluczone są z listy źródeł, z których pozyskiwane są zasoby cyfrowe.

Analiza źródeł, z których pochodzą zdigitalizowane obiekty wykazuje, że zainteresowanie prywatnymi zbiorami jest raczej marginalne i dotyczy niemal wyłącznie przedsięwzięć związanych z zabezpieczeniem dziedzictwa kulturowego danego regionu. Jeśli nawet prywatne kolekcje włączane są do zasobów bibliotek cyfrowych, to jako uzupełnienie zbiorów dostępnych w bibliotekach lub instytucjach kultury, ponieważ to ochrona tych zbiorów jest podstawą większości projektów. Warto jednak zaprezentować bliżej kilka szczególnych inicjatyw.

MEDIATEKA CENTRUM MYŚLI JANA PAWŁA II

Zbiory pochodzące z darów prywatnych kolekcjonerów znaleźć można w cyfrowym archiwum prasowym będącym częścią archiwum multimedialnego Mediateki Centrum Myśli Jana Pawła II, dokumentującym Pontyfikat Jana Pawła II. Został on przygotowany w ramach projektu „Digitalizacja zbiorów dziedzictwa kulturowego”, współrealizowanego z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Część materiałów stanowi prasa przekazana przez mieszkańców Warszawy podczas akcji „Podziel się wspomnieniem” przeprowadzonej przez Centrum w 2006 r. (*Digitalizacja zbiorów...*, bd.).

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W POZNANIU

W związku z 90. rocznicą wybuchu Powstania Wielkopolskiego Archiwum Państwowe w Poznaniu przygotowało projekt zdigitalizowania i zamieszczenia w Internecie materiałów archiwalnych związanych z Powstaniem Wielkopolskim. Bardzo cennym uzupełnieniem materiałów źródłowych do dziejów Powstania Wielkopolskiego są fotografie oraz dokumenty osobiste powstańców ze zbiorów prywatnych (Krystek, bd.).

CYFROWE ARCHIWUM WOLI

Cyfrowe Archiwum Woli zostało otwarte w dniu 10 marca 2010 r. w ramach realizacji projektu „Przemysłowe Dziedzictwo Warszawy – Digitalizacja Zbiorów Muzeum Woli” dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Fundacji BRE Banku i realizowanego przez Stowarzyszenie Nasz Norblin we współpracy z Muzeum Woli. Na stronie archiwum można znaleźć – zdigitalizowane zdjęcia Woli,

reklamy wolskich przedsiębiorstw, pamiątki oraz produkty związane z wolskim przemysłem, mapy, archiwalia etc. Planowane jest dołączenie do archiwum zbiorów osób prywatnych związanych z dziejami dzielnicy Wola (CAW, bd.).

ŚLĄSKA BIBLIOTEKA CYFROWA

W sierpniu 2010 r., w czasie obchodów Dni Chrzelic, Śląska Biblioteka Cyfrowa przeprowadziła akcję pozyskania do swoich zasobów zdjęć i dokumentów związanych z tą miejscowością, a będących własnością mieszkańców. W rezultacie podjętych starań zeskanowana została m.in. Kronika Gminy Dziedzice (Smolarnia – Serwitut, 2010). W 2012 r. do współtworzenia ŚBC przystąpiło Mikołowskie Towarzystwo Historyczne, które zamierza zgromadzić rozproszone materiały archiwalne dokumentujące historię Mikołowa oraz jego najbliższych okolic, znajdujące się w posiadaniu rozmaitych instytucji, organizacji i stowarzyszeń, jak i w zbiorach prywatnych (ŚBC, 2012).

TARNOWSKO-GALICYJSKA BIBLIOTEKA CYFROWA

W pierwszych dniach marca 2012 r. została uruchomiona Tarnowsko-Galicyjska Biblioteka Cyfrowa (<http://bc.cyfrowagalicja.pl/dlibra>). Stowarzyszenie „Cyfrowa Galicja” pozyskało 63 225 zł na realizację tego przedsięwzięcia w konkursie zorganizowanym w 2011 r. przez Narodowy Instytut Audiowizualny (NIA, 2011). Jest to projekt, którego celem jest głównie ochrona przed zniszczeniem lub zapomnieniem różnorodnych unikalnych obiektów z obszaru byłej Galicji, znajdujących się w zbiorach prywatnych i nigdzie indziej nieosiągalnych. Pomysłodawcy chcą zamieścić w repozytorium cyfrowym zdigitalizowane książki, dokumenty, zdjęcia, stare banknoty, a także dokumentację fotograficzną obiektów i budowli z terenu Galicji. Kolejnym zamierzeniem Stowarzyszenia jest zebranie i opracowanie materiałów dotyczących Romana Brandstaettera, Batalionu „Barbara” 16. pułku piechoty AK i partyzantki w regionie Tarnowa oraz rodzin i rodów galicyjskich (Jucha, 2012, s. 6).

Do bibliotek cyfrowych zabiegających o kolekcje pozostające w rękach prywatnych należą także Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu (UMO, 2009), Tarnowska Biblioteka Cyfrowa (TOBC, 2010) i Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Polski Wschodniej – 4 Eastern Poland (Madej, 2007). Na swoich stronach internetowych, w portalach miejskich, mass mediach oraz innych publikatorach zachęcają one osoby prywatne do dzielenia się swoimi zbiorami.

PIERWSZY DEPOZYT CYFROWY W JAGIELLOŃSKIEJ BIBLIOTECE CYFROWEJ

Jeśli nawet dochodzi do zeskanowania dokumentów pochodzących z prywatnych kolekcji, co nie zdarza się zbyt często, dzieje się to niemal wyłącznie wówczas, gdy właściciel decyduje się na przekazanie księgozbioru

bibliotece. Nie ma natomiast w polskich bibliotekach cyfrowych zwyczaju tworzenia depozytów cyfrowych bez równoczesnego gromadzenia oryginałów.

Czy słusznie? Może należałoby się głębiej zastanowić nad tym zagadnieniem i podjąć starania o pozyskanie zbiorów prywatnych wyłącznie do zdigitalizowania w celu wzbogacenia zasobów bibliotek cyfrowych lub przynajmniej nie odrzucać pojawiających się propozycji?

Taka refleksja zrodziła się w Bibliotece Jagiellońskiej, gdy w grudniu 2011 r. rozpoczęto realizację przedsięwzięcia, w wyniku którego powstał pierwszy depozyt cyfrowy w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej (<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=394>). Depozyt mógł powstać dzięki życzliwości prof. Janusza Skalskiego, kierownika Kliniki Kardiochirurgii Dziecięcej Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Medicum w Krakowie, który udostępnił Bibliotece Jagiellońskiej do zeskanowania kilkadziesiąt woluminów ze swojego prywatnego księgozbioru, zawierającego bardzo ciekawe, nierzadko unikatowe starodruki oraz XIX-wieczne druki medyczne. Pomysł utworzenia depozytu cyfrowego powstał nieco przypadkowo w lipcu 2011 r.

W miarę zagłębiania się w temat i zapoznawania się z zasobami bibliofilskiej kolekcji prof. Skalskiego przedsięwzięcie przerodziło się w poważny projekt. Okazało się, że połowy starodruków należących do tej prywatnej kolekcji nie posiada Biblioteka Jagiellońska, a kilka z nich jest wyjątkowo cennych. Oryginały druków zostały opracowane, zdigitalizowane i opublikowane w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. Druki powróciły do właściciela, ale ich kopie, stanowiąc depozyt cyfrowy Biblioteki Jagiellońskiej, są obecnie dostępne bez ograniczeń dla szerokiego grona odbiorców. Zwieńczeniem projektu była zorganizowana w Bibliotece Jagiellońskiej w marcu 2012 r. wystawa oryginałów oraz rycin i niezwykle interesujących zabytkowych narzędzi medycznych, które jak się okazało również gromadzi prof. Skalski. W dniu otwarcia wystawy oryginałów na platformie JBC uruchomione zostały dwie wystawy wirtualne: Bibliotheca Medica prof. Janusza Skalskiego (<http://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/124026/index.html>) oraz Zbiory medyczne Biblioteki Jagiellońskiej (<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=124025>).

Pomysł utworzenia depozytu cyfrowego od początku spotkał się z ogromną przychylnością zarówno ze strony właściciela kolekcji, jak również bibliotekarzy cyfrowych. Projekt, choć wymagał zaangażowania wielu osób, przyniósł wymierne korzyści, wiele satysfakcji, a przede wszystkim głębokie przekonanie, że w prywatnych rękach znajdują się prawdziwe skarby, które warto włączać do zasobów bibliotek cyfrowych, ponieważ w znaczący sposób uzupełniają ich zbiory.

POZYSKIWANIE ZASOBÓW CYFROWYCH ZE ZBIORÓW PRYWATNYCH WYNIKI BADANIA ANKIETOWEGO PRZEPROWADZONEGO WŚRÓD BIBLIOTEK ZRZESZONYCH W FEDERACJI BIBLIOTEK CYFROWYCH

Przy okazji tworzenia depozytu cyfrowego w Bibliotece Jagiellońskiej w lutym 2012 r. do bibliotek zrzeszonych w Federacji Bibliotek Cyfrowych została przesłana ankieta dotycząca pozyskiwania zasobów cyfrowych ze

zbiorów prywatnych. Jak wcześniej wspomniano, przegląd przeprowadzonych w ostatnich latach projektów związanych z digitalizacją wykazał nikłe zainteresowanie polskich bibliotek cyfrowych pozyskiwaniem do swoich zasobów kolekcji bibliofilskich. Celem badania ankietowego było potwierdzenie tej tezy oraz określenie, które spośród bibliotek cyfrowych, gromadzą prywatne kolekcje, jak dużo i jakiego typu są to zbiory, a także w jaki sposób biblioteki cyfrowe wchodzą w ich posiadanie. Starano się ustalić, czy poza zupełnie przypadkowymi sytuacjami, istnieje również zamierzone działanie w tym zakresie. Kwestionariusz ankiety znajduje się w załączniku 1. Ankietę rozesłano do 80 bibliotek zrzeszonych w FBC, odpowiedzi uzyskano tylko od 15 (wykaz tych bibliotek zawiera załącznik 2).

Z przeprowadzonych badań wynika, że w zbiorach większości bibliotek cyfrowych funkcjonujących w oparciu o biblioteki tradycyjne, zasoby pozyskane ze zbiorów prywatnych to najczęściej kilka lub kilkanaście publikacji, natomiast depozyty cyfrowe to zupełna rzadkość. Spośród respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na pytania zamieszczone w ankiecie, największą ilość zbiorów prywatnych zeskanowała dotąd Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa – ok. 3 tys. publikacji (2% wszystkich zbiorów). Do tego zasobu należą głównie czasopisma i książki z zakresu łowiectwa wydane w XIX i I połowie XX w., poza tym książki – kilkanaście tytułów – i czasopisma dotyczące tematyki kresowej: *Głosy Podolan* – ponad 100 numerów i *Spotkania Świrzan* – 96 numerów. Zdarzają się także pojedyncze obiekty, jak: legitymacje powstańcze, kserokopie piosenek itp. W gronie bibliotek, w których kolekcjach cyfrowych zbiory prywatne mają znaczący udział należy wymienić również Bibliotekę Cyfrową Politechniki Krakowskiej (<http://www.biblos.pk.edu.pl/bc>) – 1 kolekcja autorska – ok. 300 pozycji (11%) oraz Cyfrowy Dolny Śląsk (<http://jbc.jelenia-gora.pl/dlibra.html>) – ok. 150 pozycji na 6200 zbiorów (2,5%).

Inaczej wygląda sytuacja bibliotek cyfrowych, które funkcjonują samodzielnie, w oderwaniu od bibliotek tradycyjnych i najczęściej ukierunkowane są na specyficzne księgozbiory. Te repozytoria często tworzone są przez i dla specjalistów i pasjonatów, ludzi, którym zależy na ocaleniu od zapomnienia, przekazaniu jak również zapoznaniu się z dokumentami i informacją związaną z określoną dziedziną wiedzy lub tematem. Można w nich znaleźć materiały dotyczące danego regionu, miasta, grupy kulturowej, wyznaniowej, społecznej, instytucji, osoby itd. Dla tych repozytoriów, w przeciwieństwie do cyfrowych bibliotek uczelnianych, w których obiekty cyfrowe ze zbiorów prywatnych stanowią bardzo znikomą część opublikowanych materiałów, kolekcje bibliofilskie są bardzo istotnym źródłem pozyskiwania zbiorów. Zasoby Biblioteki Multimedialnej Ośrodka „Brama Grodzka” – Teatr NN (<http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/dlibra>), gromadzącej obiekty cyfrowe dotyczące historii, kultury, sztuki Lublina i regionu lubelskiego, a także szeroko pojętej edukacji i animacji kultury oraz materiały dokumentujące działalność Ośrodka, pochodzą w ok. 70% ze zbiorów prywatnych. Wirtualne Archiwum Polskich Ormian (<http://www.archiwum.ormianie.pl/>) to prawdziwa skarbnica armeników. W zasobach tego repozytorium znajdują się różnorodne obiekty: starodruki, manuskrypty, księgi metrykalne, książki, czasopisma, zdjęcia, obrazy, przedmioty liturgiczne itp., stanowiące mienie Kościoła ormiańskokatolickiego uratowane po wojnie z Kresów oraz – zbierane przez wiele lat – elementy ze zbiorów prywatnych. Przykładem biblioteki cyfrowej,

której 100 % zasobów (ok. 2 tys. skanów) pochodzi z prywatnych kolekcji i stanowi depozyt cyfrowy jest Ziemiańska Biblioteka Cyfrowa (http://www.plus-minus.net.pl/Ziemiańska_BibliotekaCyfrowa/Ziemiańska_WZ_2000-2010rok.html), zawierająca głównie elektroniczne reprodukcje czasopisma *Wiadomości Ziemiańskie*³.

Na podstawie przytoczonych powyżej danych rysuje się dość wyraźnie pozycja prywatnych kolekcji w zasobach polskich bibliotek cyfrowych. Starania w kierunku pozyskania tego typu zbiorów czynione są jedynie przez biblioteki regionalne i dziedzinowe. Na stronach tych bibliotek znajdziemy informacje zachęcające do dzielenia się swoimi zbiorami. Ziemiańska Biblioteka Cyfrowa przy brakujących numerach *Wiadomości Ziemiańskich* umieszcza notatkę: *Prosimy o umożliwienie zreprodukowania. Zwrot gwarantowany!* (ryc. 1).

Ryc. 1. Strona główna *Wiadomości Ziemiańskich*

Źródło: http://www.plus-minus.net.pl/Ziemiańska_BibliotekaCyfrowa/Ziemiańska_WZ_2000-2010rok.html.

Do pozostałych bibliotek cyfrowych, zwłaszcza uczelnianych i tych, których działalność związana jest z konkretną instytucją, zbiory prywatne trafiają najczęściej w sposób zupełnie przypadkowy. Głównie jest to inicjatywa samych twórców, niekiedy druki przynieszone są przez właścicieli,

³ Ziemiańska Biblioteka Cyfrowa ma specyficzną zbudowaną stronę WWW. FBC odsyła do: <http://www.plus-minus.net.pl/Szczecinek/Szczecinek37.html>, natomiast link podany w niniejszym artykule odnosi się do *Wiadomości Ziemiańskich*, które są podstawową zawartością ZBC. Biblioteka digitalizuje jeszcze inne czasopisma, np. *Biuletyn Ziemiański* (kilka numerów) – każde z nich ma odrębną stronę.

najczęściej pasjonatów historii. Nie zawsze skanowaniem zbiorów zajmuje się biblioteka, np. Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (<http://www.wbc.poznan.pl/dlibra.html>) nie digitalizuje prywatnych kolekcji, a publikowane w niej obiekty przyjmuje już w formie skanów albo plików PDF. Osoby prywatne mają obecnie możliwość samodzielnej obróbki plików cyfrowych – zdjęć, skanów archiwaliów lub dokumentów mających wyłącznie postać cyfrową (*born digital*) – i do udostępniania ich w Internecie. Takie masowe przetwarzanie obrazów cyfrowych umożliwia m.in. program *ImagiNAC* stworzony przez Narodowe Archiwum Cyfrowe, udostępniany na zasadach *Open Source* (http://www.nac.gov.pl/imaginac_1.1). Sposobem zabezpieczenia własnych zbiorów jest także zlecenie digitalizacji. Niektóre biblioteki i instytucje, a także firmy komercyjne oferują odpłatne usługi w zakresie cyfrowej archiwizacji zbiorów bibliofilskich i kolekcji dzieł sztuki znajdujących się w rękach osób prywatnych. Taką ofertę znajdziemy np. na stronie Pracowni Digitalizacji Biblioteki Elbląskiej (<http://www.bibliotekaelblaska.pl/digitalizacja.html>) czy Galerii Sztuki Współczesnej *Art Decorum* (http://art-decorum.pl/pl/katalogowanie_kolekcji_dziel_sztuki_digitalizacja_zbiorow/). Nieodpłatna digitalizacja zbiorów prywatnych przez biblioteki cyfrowe odbywa się w zasadzie tylko wówczas, gdy oryginały dokumentów przekazywane są bibliotekom. Zdarza się, że skanowane są dzieła, których oryginały, zgodnie z umową między biblioteką a posiadaczem kolekcji, mają być włączone do zbiorów biblioteki po śmierci ich właściciela. Bardzo rzadko skanowane są materiały, które pozostają w rękach autorów lub kolekcjonerów.

Podsumowując wyniki ankiety, zaznaczyć trzeba, że udział bibliotek cyfrowych w przeprowadzonym badaniu był niestety skromny – odpowiedzi uzyskano od niespełna 19% bibliotek, do których wysłano ankietę. Umożliwia to uogólnianie uzyskanych wyników, ale także może świadczyć, jak sądzę, o małym zaangażowaniu bibliotek cyfrowych w pozyskiwanie zasobów ze zbiorów prywatnych. Być może wynika ono z prozaicznych powodów związanych z koniecznością zabezpieczania w pierwszej kolejności zasobów swoich bibliotek tradycyjnych, z kosztami skanowania itd. Można też przypuszczać, że powodem niewielkiego zainteresowania tematem może być także przekonanie o znikomej wartości zbiorów prywatnych. Być może w obliczu skarbów, które znajdują się w bibliotekach, prywatne kolekcje nie wydają się cenne, ważne i interesujące, a w związku z tym biblioteki nie zabiegają o ich pozyskanie. Jest prawdopodobne, że propozycje udostępnienia do zeskanowania prywatnych zbiorów, składane przez bibliofilów – posiadaczy kolekcji spotykają się z odmową, ponieważ biblioteki nie podejmują próby zapoznania się z rzeczywistą wartością tych zbiorów. Przedstawione tu przypuszczenia sformułowane są na podstawie obserwacji i nie były dotąd weryfikowane. Warto jednak zwrócić uwagę na podnoszony problem i skłonić środowisko osób tworzących biblioteki cyfrowe do dyskusji o celowości zainteresowania kolekcjami prywatnymi.

ZNACZENIE DIGITALIZACJI ZBIORÓW POCHODZĄCYCH Z PRYWATNYCH KOLEKCJI

Jak już wspomniano powyżej, ogromnie ważną kwestią dla bibliotek cyfrowych jest zdobywanie dla swoich użytkowników współczesnych za-

sobów, a w kontekście pozyskiwania zasobów ze zbiorów prywatnych, przekonywanie autorów do udostępniania swojej własności intelektualnej. Niemniej jednak ważne jest wzbogacanie zasobów cyfrowych o kolekcje bibliofilskie starych druków i wartościowych druków, do których wygasły prawa autorskie. Należy podkreślić, że starodruki to nie tylko piękne księgi, które zachwycają sztuką wydania, rysunkami i dbałością o każdy szczegół. To również cenne źródło wiedzy dla badaczy, np. kolekcja prof. Skalskiego, która stała się pierwszym depozytem cyfrowym JBC, stanowi niezmiernie ciekawy zapis rozwoju medycyny, pokazujący związki zdobywczy medycyny współczesnej z obserwacjami dokonanymi i opisanymi wieki temu. Za prof. Skalskim przytoczę przykładowo kilka ważnych dat w kardiologii (Skalski, 2005).

Pierwszej obserwacji wrodzonej wady serca (ubytku w przegrodzie międzyprzedsionkowej serca) dokonał w 1513 r. Leonardo da Vinci. Ten najwcześniejszy zapis wady serca został przez niego uwieczniony na rycinie i opisany (ryc. 2).

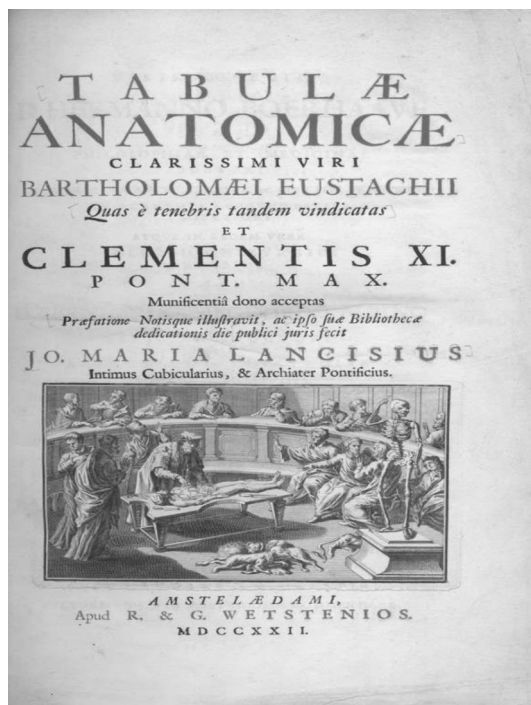

Ryc. 2. Leonardo da Vinci. Notatki z ilustracjami nt. zastawek serca i przepływającej przez nie krwi

Źródło: Leonardo Da Vinci. Galeria: obrazy, rysunki, szkice i rzeźby [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.leonardo-da-vinci.pl/Leonardo_da_Vinci_rysunki/ok1513leonardodavincinotatkizilustracjamiintastaweksercaiprzepywajcejprzezniekwi.jpg>⁴.

⁴ Ilustracja Leonardo da Vinci z 1513 r. przechowywana w bibliotece zamku w Windsorze. Fragment opisu obok ilustracji: „odkryłem w punktu A (lewy przedsionek) do punktu B (prawy przedsionek) perforujący kanał (.). odnotowałem (go) tutaj (.), czy ujawni się w innych przedsionkach innych serc?” Leonardo da Vinci. Galeria: obrazy, rysunki, szkice i rzeźba [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.leonardo-da-vinci.pl/Leonardo_da_Vinci_rysunki/ok1513leonardodavincinotatkizilustracjamiintastaweksercaiprzepywajcejprzezniekwi.jpg>.

W 1552 r. Bartholomeo Eustachio, włoski anatom, opisał precyzyjnie szereg szczegółów anatomii serca w swoim dziele *Tabulae anatomicae* [...] (ryc. 3).

Ryc. 3. Eustachio, Bartholomeo (1722). *Tabulae anatomicae* [...].

Amstelaedami: Apud R. & G. Wetstenios

Źródło: University of Wirginia [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://exhibits.hsl.virginia.edu/treasures/bartolomeo-eustachi-1520-1574/>>.

Kolejne dzieło *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus* angielskiego lekarza Williama Harveya z 1628 r. prezentuje poglądy rewolucyjne dla dotychczasowej wiedzy na temat krążenia krwi (ryc. 4).

To tylko kilka wzmianek dotyczących odkryć, o których można czytać w starych księgach. Dla lekarza możliwość „dotknięcia” opisu tych dokonań za pośrednictwem biblioteki cyfrowej, to nie lada gratka. Zwłaszcza, że nie zawsze jest to wyłącznie przyglądanie się historii. Jak mówi prof. Skalski, „W dzisiejszym, powszechnym dostępie do informacji, jesteśmy w stanie wciąż wyłuskiwać nieznane fakty, zmieniające dotychczasowe pojęcie o tym, jak kształtowały się dzieje poznania i wiedza człowieka. Cyfrowe zasoby słowa zapisanego dają szansę usystematyzowania wiedzy, wyszukiwania ciekawostek ukrytych w książce odległej o tysiące kilometrów i po prostu dokonywania odkryć w tym zakresie, w którym zdawałoby się, dawno wszystko odkryte” (Skalski, 2012, s. 78). Biblioteki, choć posiadają wiele skarbów, są niekompletne bez pieczołowicie gromadzonych zbiorów bibliofilskich. Wiele z niezwykle cennych dzieł, które mogą być

Ryc. 4. Harvey, William (1628). *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*. Francofurti: Sumptibus Gvilielmi Fitzeri

Źródło: University of Glasgow Library Special Collections [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://special.lib.gla.ac.uk/images/exhibitions/month/Hunterian_Y_7_13/DeMotuCordis_tp.jpg>.

znakomitym uzupełnieniem zasobów bibliotecznych pozostaje w rękach prywatnych osób.

Oprócz wzbogacania zbiorów naszych bibliotek cyfrowych jest jeszcze inny aspekt, na który należy zwrócić uwagę, poruszając temat pozyskiwania zbiorów ze źródeł prywatnych. Pasjonaci cennych druków, prawdziwi miłośnicy książek, czerpiący ogromną przyjemność z obcowania ze swoimi zdobyczami zwykle dbają o swoje skarby, chronią i zabezpieczają cenne dla kultury zbiory. Nie wszyscy jednak prywatni kolekcjonerzy zdają sobie sprawę z wartości dzieł, których są właścicielami. Czasem w sposób przypadkowy stają się posiadaczami starych książek. Zdarza się, że unikatowe egzemplarze są przechowywane w nieodpowiednich warunkach, a co za tym idzie – są fizycznie zagrożone. Kolejnym zagrożeniem jest niewystarczająca ochrona prywatnych zbiorów przed kradzieżą i wywozem za granicę. Dlatego podjęcie starań o pozyskiwanie tego typu zasobów to wręcz obowiązek bibliotek cyfrowych. W ten sposób nie tylko wzbogacamy zasoby cyfrowe, ale również chronimy dziedzictwo kulturowe.

Przestępstwa przeciwko dziedzictwu kulturowemu są na tyle powszechne, że Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Insty-

tut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów i Narodowy Instytut Dziedzictwa podjęły wspólne inicjatywy mające na celu ochronę zbiorów znajdujących się w rękach prywatnych kolekcjonerów. Jednym z takich działań jest prowadzona przez NID przy udziale antykwariuszy akcja promowania „skutecznych metod katalogowania i opisywania prywatnych kolekcji, które mają ułatwić odzyskanie zbiorów w przypadku kradzieży” (Pastuszka, 2012). Dyskusja na temat konieczności zabezpieczenia tego typu zasobów toczy się na specjalistycznych portalach i forach internetowych odwiedzanych przez bibliofilów i miłośników szeroko pojętych zabytków kultury. W serwisie „Archeowieści. Z pasją o przeszłości”, w ramach komentarza do cytowanego wyżej artykułu Wojciecha Pastuszki, pojawiła się interesująca, warta przytoczenia propozycja wprowadzenia obowiązku digitalizowania najcenniejszych zabytków jako warunku legalnego wywiezienia ich za granicę: „Powinny być uruchamiane programy digitalizacji, dla najcenniejszych zabytków «ruchomych», w tym także dla kolekcji prywatnych – może jako warunek ich legalizacji. Jednym słowem wprowadzenie do funkcjonowania czegoś w rodzaju cyfrowego paszportu zabytku. Jednocześnie byłaby to forma publicznego i naukowego udostępnienia zabytków ze zbiorów prywatnych”⁵.

Udostępnianie swoich książek przez osoby prywatne w celu ich opublikowania w bibliotekach cyfrowych w wyjątkowy sposób wpisuje się w ideę *bookcrossingu* – „książki w podróży”. Ta ogólnoswiatowa forma dzielenia się książką i popularyzowania w ten sposób czytelnictwa zrodziła się w 2001 r. w Stanach Zjednoczonych, a w 2003 r. dotarła do Polski (<http://www.bookcrossing.pl/>). *Bookcrossing* polega na „uwalnianiu” książek z domowych bibliotek. Jeśli posiadamy w swoich prywatnych zbiorach publikacje, które już przeczytaliśmy i raczej niekoniecznie chcemy do nich powracać lub takie, z którymi potrafimy się już rozstać i chcemy podzielić się nimi z tymi, których być może nie stać na zakup wymarzonej pozycji literackiej, możemy je oddać, a przy okazji zrobić na domowej półce miejsce na nowe książki, które być może wejdą w nasze posiadanie w podobny sposób. Książki można pozostawić właściwie w dowolnym miejscu – kinie, parku, kawiarni, pociągu etc. Niekiedy, zwłaszcza w ramach przeprowadzanych akcji w szkołach czy bibliotekach, w wyznaczonych miejscach przygotowywane są w tym celu specjalne półki, regały lub stoliki. Ważne jest to, aby do książki dołączona została krótka wiadomość typu: „Jestem uwolnioną książką:) Zabierz mnie ze sobą i przeczytaj”. Według danych z marca 2012 r. w ruch *bookcrossingu* zaangażowały się 132 kraje, uwalniając 8 mln 516 tys. 234 książki ([bookcrossing.com](http://www.bookcrossing.com), bd.), które odbywają swoją podróż po świecie.

Depozyty cyfrowe to także forma nieodpłatnego dzielenia się swoimi ukochanymi książkami bez konieczności rozstawania się z nimi. Dla kolekcjonerów to niewątpliwie bardzo ważne. W przypadku cennych starodruków pozostawienie dzieła w dowolnie wybranym miejscu oczywiście nie wchodzi w grę, co więcej, byłoby absolutnie naganne. Udostępnienie ich do zeskanowania i opublikowania w bibliotekach cyfrowych pozwala na bezpieczne „uwolnienie książek z domowych półek” i daje możliwość dotarcia do nich szerokiemu gronu odbiorców. To sposób zarówno na wzbo-

⁵ Zob. „Archeowieści. Z pasją o przeszłości”. Komentarz do artykułu W. Pastuszki [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archeowieści.pl/2011/05/06/nid-przestępstwa-przeciwko-dziedzictwu-sa-powszechne/>>.

gacenie bibliotek cyfrowych o druki niezwykle cenne, nierzadko unikatowe w skali polskiej, a nawet światowej, jak również na zabezpieczenie dzieł stanowiących dziedzictwo kulturowe. Dlatego wydaje się, że propagowanie pozyskiwania zasobów do bibliotek cyfrowych ze zbiorów prywatnych jest słuszne i celowe. Należy mieć tylko nadzieję, że kolekcjonerzy chętnie „uwolnią” swoje skarby i pozwolą im swobodnie krążyć w wirtualnym świecie, podzielać opinie prof. Skalskiego, który zapytany, dlaczego uznał, że warto udostępnić swoją kolekcję w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej odpowiedział m.in.: „Książka to wiedza, a wiedzą cywilizowany człowiek powinien się dzielić” (Skalski, 2012, s. 78).

BIBLIOGRAFIA

- BN (2012). *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2011* [online]. Biblioteka Narodowa; [dostęp: 17.08.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/download/document/1340971912.pdf>>.
- bookcrossing.com (bd.). *About BookCrossing* [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bookcrossing.com/about>>.
- CAW (bd.). *Cyfrowe Archiwum Woli. Przemysłowe dziedzictwo Warszawy. O zbiorach* [online]. Cyfrowe Archiwum Woli; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://archiwumwoli.waw.pl/6-o_zbiorach.htm>.
- CMJPII (bd.). *Digitalizacja zbiorów dziedzictwa kulturowego* [online]. Centrum Myśli Jana Pawła II; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.centrumjp2.pl/node/2344>>.
- Digitalizacja zbiorów bibliotecznych. Początki digitalizacji zbiorów* (bd.) [online]; [dostęp: 25.03.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.w.of.pl/historia.html>>.
- Jucha, Dorota (2012). Będzie cyfrowa Galicja. *TEMI. Galicyjski Tygodnik Informacyjny* [online], nr 10 (1648), 7 marca 2012, s. 6; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.temi.pl/archiwum/rok-2012/files-download/184_717f9ff401dc96069a0938e5c2a3fc0e>.
- Kowalska, Małgorzata (2006). Digitalizacja zbiorów w bibliotekach polskich – próba oceny doświadczeń krajowych. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (81); [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2006/81/a.php?kowalska>>.
- Krystek, Henryk (bd.). *Digitalizacja materiałów archiwalnych w Archiwum Państwowego [!] w Poznaniu* [online]. Archiwum Państwowe w Poznaniu; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.poznan.ap.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=84>.
- Madej, Teresa (2007). „4 Eastern Poland” – digitalizacja [online]. Zamość online Twoje Źródło Informacji; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.zamosconline.pl/text.php?id=1224&rodz=>>>.
- NIA (2011). *Dziedzictwo Cyfrowe. Lista wniosków rozpatrzonych pozytywnie – nabór 2011* [online]. Narodowy Instytut Audiowizualny [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://acc.nina.gov.pl/docs/instytut/dc-ocena-pozytywna.pdf>>.
- Pastuszka, Wojciech (2011). *NID: Przestępstwa przeciwko dziedzictwu są powszechne* [online]. Archeowieści. Z Pasją o Przyszłości; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://archeowieści.pl/2011/05/06/nid-przestepstwa-przeciwko-dziedzictwu-sa-powszechne/>>.
- Roźniakowska-Kłosińska, Małgorzata (2009). Digitalizacja wszędzie dookoła. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 7 (107); [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2009/107/a.php?rozniaowska_klosinska>.
- Skalski, Janusz H. (2005). Ważne daty historyczne w kardiologii. *Szlachetne Zdrowie. Kwartalnik Śląskiego Centrum Chorób Serca* [online], nr 8 (1/2005) [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sccs.pl/szlachetne_zdrowie/tresc/8/index_2.htm>.
- Skalski, Janusz H. (2012). Wielka pasja Profesora od małych serc. Kocham stare książki... Z prof. Januszem Skalskim rozmawia Małgorzata Wielek-Konopka. *Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online], nr 145-146 (marzec/kwiecień),

- s. 77-79; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.almamater.uj.edu.pl/archiwum-2012>>.
- Smolarnia-Serwitut (2010). *Nasze zbiory na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej* [online]; Smolarnia – Serwitut – Blog; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://smolarnia.blox.pl/2010/08/Nasze-zbiory-na-stronie-Slaskiej-Biblioteki.html>>.
- ŚBC (2012). *Miłkowskie Towarzystwo Historyczne nowym Uczestnikiem ŚBC* [online]. Śląska Biblioteka Cyfrowa; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sbc.org.pl/dlibra/news?news=full>>.
- TGBC (2010). *Tarnowska Biblioteka Cyfrowa. Wiadomości* [online]; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://dlibra.biblioteka.tarnow.pl/dlibra/news?news=full>>.
- UMO (2009). *Opolska Biblioteka Cyfrowa* [online]. Urząd Miasta Opola. Opole – Stolica Polskiej Piosenki; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.opole.pl/miasto/artykuly/30645-1087-Article-Opolska_Biblioteka_Cyfrowa_e#paragraph3344>.
- Ustawa (1997). Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach [online]. ISAP Internetowy System Aktów Prawnych; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970850539>>.
- Werla, Marcin (2012). *Pierwszy milion polskich obiektów cyfrowych w Europeanie!* [online]. Poznańskie Centrum Superkomputerowo Sieciowe; [dostęp: 23.05.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.man.poznan.pl/online/pl/artykuly/1727/Pierwszy_milion_polskich_obiektow_cyfrowych_w_Europeanie.html>.

Załącznik 1

Ankieta na temat pozyskiwania zbiorów prywatnych do zasobów bibliotek cyfrowych

Pytania

1. Jak dużo z Państwa zasobów cyfrowych zostało pozyskanych ze zbiorów prywatnych? Proszę o podanie liczby.
2. Jakiego typu są to zbiory (starodruki, druki muzyczne, inne...) i jaka jest ich tematyka?
3. Czy wśród zbiorów przekazanych wyłącznie do zeskanowania zdarzają się zbiory nowe, do których nie wygasły prawa autorskie? Proszę o podanie liczby.
4. Czy biblioteka pozyskuje zbiory prywatne w celu kompletowania zasobu (np. czasopisma)?
5. Czy kolekcje trafiają do Państwa raczej przypadkowo, czy może czynione są starania o udostępnianie zbiorów przez właścicieli?
6. Czy właściciele chętnie dzielą się swoimi zbiorami?
7. Jakie uwagi wpisują Państwo do opisu aby poinformować użytkowników o pozyskaniu zasobu z prywatnych kolekcji?
8. Czy wśród publikacji opatrzonych notą: „zbiory prywatne”, „kolekcja prywatna”, „inne...” są również takie zasoby, których oryginały zostały przekazane na stałe do zbiorów biblioteki?
9. Czy sporządzają Państwo opisy bibliograficzne oryginałów i zamieszczają w swoich katalogach komputerowych (OPAC)?

Liczba wszystkich bibliotek cyfrowych, do których przesłano pytania: 80.

Wykaz bibliotek cyfrowych, z których uzyskano odpowiedzi

1. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Krakowskiej.
2. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej.
3. Biblioteka Cyfrowa Polskiego Towarzystwa Informatycznego.
4. Biblioteka Multimedialna Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”.
5. Cyfrowy Dolny Śląsk Jeleniogórskie Centrum Informacji i Edukacji Regionalnej – Książnica Karkonoska.
6. Czytelnia kwartalnika „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza”.
7. e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego.
8. Elbląska Biblioteka Cyfrowa.
9. Księgozbiór Wirtualny Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.
10. Małopolska Biblioteka Cyfrowa.
11. Śląska Biblioteka Cyfrowa.
12. Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa.
13. Wirtualne Archiwum Polskich Ormian.
14. Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa.
15. Ziemiańska Biblioteka Cyfrowa.

MAŁGORZATA WIELEK-KONOPKA

Jagiellonian Library

e-mail: malgorzata.wielek-konopka@uj.edu.pl

ENHANCING DIGITAL LIBRARY AND CULTURAL HERITAGE RESOURCES WITH DIGITAL DEPOSITS FROM PRIVATE COLLECTIONS

KEYWORDS: Digital deposits. Private collections. Origin of digital resources. Digitization. Protection of cultural heritage. Poland.

ABSTRACT: Objective – The author points to the need for the inclusion of digitized private bibliophilic collections into Polish digital library resources and attempts to evaluate the presence of that type of documents in Polish digital libraries. **Methodology** – Based on the analysis of town information portals, local press published on Internet and documents published on the websites of digital libraries, National Digital Archives and National Audiovisual Institute an attempt was made to evaluate the interest of digital libraries in the digitization of private bibliophilic collections. The presence of such deposits in Polish digital libraries was analyzed on the basis of the results of the survey addressed to libraries – members of Polish Digital Library Federation in February 2012. The survey evaluated the amount of digital resources received from private collections, types of resources obtained from that source and rules for cooperation with private owners. **Results** – It was discovered that digital libraries mostly include both historical and contemporary library holdings and private collections are virtually non-existent on the list of sources for digital libraries. It is particularly well visible in the case of university digital libraries receiving their content from traditional libraries as well as digital repositories related to various institutions. Private collections are very scarce in those databases. The largest amount of private collections has been digitized so far by Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (Wielkopolska Digital Library) – approx. 3.000 publications (2% of all Library collections). The situation is considerably different in the case of digital libraries comprising selected book collections and gathering local publications or documents on selected branch of knowledge, cultural group, institution, person, etc., such as: Biblioteka Multimedialna Ośrodka „Brama Grodzka” – Teatr NN (Multimedia Library

of „Brama Grodzka” Center – NN Theater), Wirtualne Archiwum Polskich Ormian (Virtual Archives of Polish Armenians) or Ziemiańska Biblioteka Cyfrowa (Digital Library of Landed Gentry), the latter solely containing digitized journal *Wiadomości Ziemiańskie (Landed Gentry News)* – in the case of such digital libraries 100% resources (approx. 2.000 scans) come from private collections. Those libraries depend on private bibliophilic collections as the source of new content and they are very interested in acquiring such resources. **Conclusions** – Polish libraries do not create digital deposits if original documents remain in private possession while the acquisition of bibliophilic collections would significantly enrich digital libraries with rare and unique documents and protect cultural heritage.

Artykuł wpłynął do Redakcji 27 maja 2012 r.